

Asia: VN/5966/2019

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle vanhemmuuslaiksi

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Oikeusministeriössä on laadittu ehdotus hallituksen esitykseksi vanhemmuuslaiksi, joka korvaisi voimassa olevan isyyslain (11/2015) ja äitiyslain (253/18). Lisäksi ehdotetaan muutettavaksi hedelmöityshoidoista annetun lain (1237/2006) 16§:ää.

Suomen Asianajajaliitto pitää perusteltuna hallitusohjelmaan kirjattua ja lakivaliokunnan äitiyslain valmistelun yhteydessä asettamaa tavoitetta yhdistää voi-massa olevat äitiys- ja isyyslait vanhemmuuslailla. Ehdotus hallituksen esitykseksi on kokonaisuutena erittäin hyvin valmisteltu sekä perusteltu ja vastaa vallalla olevaa tavoitetta pyrkiä sukupuolineutraaliin lainsäädäntöön. Ehdotuksella on myönteisiä yhteiskunnallisia vaikutuksia lapsiin, sukupuolten väliseen tasa-arvoon sekä yhdenvertaisuuteen. Liiton näkemyksen mukaan ehdotuksessa on onnistuttu saavuttamaan tasapaino keskenään ristiriitaistenkin tavoitteiden välillä.

Asianajajaliitto esittää ehdotuksen johdosta seuraavia huomioita ja täsmennyksiä.

Ehdotuksen mukaan vanhemmuuden selvittämisestä huolehtii lähtökohtaisesti lapsen synnyttäneen äidin kotipaikan lastenvalvoja. Jos äidin kotipaikka vaihtuu lapsen syntymän jälkeen, siirtyy toimivalta uuden kotipaikan lastenvalvojalle. Asianajajaliitto ehdottaa, että vanhemmuuden selvittämisen aloittanut lastenvalvoja saattaa selvittämisen loppuun saakka. Tämä johtuu siitä, että käytännössä on tullut esiin tilanteita, joissa vanhemmuuden selvittäminen on pitkittynyt äidin toistuvien muuttojen johdosta, esimerkiksi tilanteessa, jossa synnyttänyt äiti haluaa perusteetta kiistää isäehdokkaan isyyden. Ehdotettu, nykytilaa vastaava virka-apusäännös ei ole tässä tilanteessa auttanut.

Vanhemmuus tulisi voida vahvistaa Helsingin kaupungin lastenvalvojalla myös sellaisissa tilanteissa, joissa lapsen synnyttäneen äidin osoitetietoja ei ole saatavilla tai ne ovat salaiset. Kun tunnustamislausuma voidaan antaa jo ennen lapsen syntymää, voisi yksilöinniksi riittää äidin henkilötietojen ja tiedossa olevan lasketun ajan ilmoittaminen.

Esityksessä ehdotetaan luovuttavaksi nykyisessä laissa olevasta 30 päivän pituisesta ns. varoajasta, joka liittyy isyyden tai äitiyden tunnustamiseen ennen lapsen syntymää. Varoajasta luopumista puoltaa se, että lapsen oikeudelliseen asemaan liittyvät oikeusvaikutukset kuten lapsen huoltajuus, nimi tai matkustusasiakirjojen saaminen on perusteltua kytkeä lapsen syntymän ajankohtaan. Voimassa olevan lain soveltamiskäytännössä ennakkotunnustamisen peruutuksia varoajan kuluessa on esiintynyt erittäin harvoin.

Ehdotuksen mukaan ennakkotunnustamiseen perustuva vanhemmuus voidaan epäselvissä tapauksissa selvittää lapsen syntymän jälkeen lastenvalvojan luona vielä kuuden kuukauden ajan vanhemmuuden vahvistamisen jälkeen. Asianajajaliitto pitää jonkinasteisena riskinä sitä, että vanhemmuuden uudelleen selvittämistä voivat pyytää vain vanhemmat yhdessä, mikä johtaa siihen, että esimerkiksi isyytensä ennakkoon tunnustanut mies joutuu nostamaan kanteen isyytensä kumoamiseksi, mikäli lapsen äiti vastustaa vanhemmuuden uudelleen selvittämistä. Liitto kiinnittää huomiota siihen, että varoajan pituus ei myöskään kohtuuttomasti tai merkittävästi viivytä vanhemmuuden vahvistamisesta seuraavien oikeusvaikutusten alkamista, varsinkaan verrattuna mahdolliseen isyyden kumoamiskanteeseen.

Varoajasta luopumisen riskinä on arvioitava suhteessa luopumisesta aiheutuviin hyötyihin perheiden ja lapsen edun näkökulmasta. Arvioinnin kannalta merkittävä seikka on se, että voimassa olevien lakien soveltamiskäytännössä ennakkotunnustamisen peruuttamisia on esiintynyt vähän, mistä johtuen varoajasta luopumisen riskit jäävät oletettavasti vähäiseksi. Merkittävämmässä määrässä perheitä koetaan kuitenkin tärkeäksi se, että ennakkotunnustamiseen perustuva vanhemmuus voidaan vahvistaa heti lapsen syntymän jälkeen. Tähän nähden se, että joissain harvoissa yksittäistapauksissa ennakkotunnustaminen ei vastaa lapsen biologista alkuperää on painoarvoltaan vähäisempi seikka varsinkin, kun ehdotukseen sisältyy oikeusturvamekanismit, joiden avulla lapsen alkuperää koskevat epäselvyydet voidaan selvittää suhteellisen lyhyitten määräaikojen kuluessa. Varoajasta luopumisen seurannaisvaikutukset on otettu ehdotuksessa huomioon laajentamalla isyyden kumoamiskanteeseen oikeutettujen piiriä koskemaan myös ns. kolmatta henkilöä, jolle on annettu oikeus riitauttaa myös ennakkotunnustettu vanhemmuus. Varoajasta luopumisen suhteen mielipiteet asianajajakunnan keskuudessa ovat jonkin verran jakaantuneet.

Ehdotuksessa esitetään luopumista voimassa olevan lain mukaisesta mahdollisuudesta tunnustaa vanhemmuus kirkolliselle vihkijälle. Näin olleen tunnustamislausumaa ei voisi enää antaa vihkijälle. Muutosehdotusta on perusteltu sillä, että evankelisluterilaisen kirkon kirkkohallitukselta saadun tiedon mukaan kirkolliset vihkijät eivät ole ottaneet yhtäkään tunnustamista vastaan uuden isyylain voimaantultua, minkä vuoksi mahdollisuus antaa tunnustamislausuma vihkijälle on koettu tarpeettomaksi. Tapausten harvalukuisuudesta johtuen esityksen perusteluissa on vedottu myös vihkimisviranomaisen kokemattomuuteen tunnustamislausuman vastaanottamisessa.

Nykyinen säännös on jääne ajalta, jolloin lapsen aseman kannalta oli tärkeää, että lapsi oli aviolapsi. Lapsi saatetaan asettaa aviolapsen asemaan vihkimisen yhteydessä annetulla tunnustamisella.

Toisaalta Suomessa on evankelisluterilaisen kirjon lisäksi useita muita uskonnollisia yhdyskuntia, joiden jäsen saa toimittaa kirkollisen vihkimisen, mikäli hänelle on myönnetty vihkimisoikeus. Voimassa olevan lain mukaista mahdollisuutta antaa tunnustamislausuma vihkijälle puoltaa joidenkin uskonnollisten yhdyskuntien jäsenten mahdollinen uskonnollinen tai kulttuuriin perustuva tarve saattaa ennen avioliittoa syntynyt lapsi aviolapsen asemaan nimenomaan vihkimisen yhteydessä. Voimassa olevan säännöksen vähäinen soveltamiskäytäntö ei tee sitä välttämättä tarpeettomaksi eikä säännöksen soveltamiskäytännössä siitä ole todettu aiheutuneen varsinaista haittaakaan. Tunnustamislausuman vastaanottaneen viranomaisen on joka tapauksessa viipymättä lähetettävä tunnustamisesta laadittu asiakirja vanhemmuuden selvittämisestä vastaavalle lastenvalvojalle, joka toimittaa asiakirjat Digi- ja väestötietoviraston vahvistettavaksi. Mielipiteet mahdollisuudesta antaa tunnustamislausuma edelleen myös vihkimisviranomaiselle ovat liiton piirissä jonkin verran jakautuneet.

Asianajajaliitto pitää perusteltuna tarkentaa isyyden kumoamiskanteelle säädettyä määräaika tilanteessa, jossa kanteen tulee nostettavaksi laissa säädetyn kahden vuoden määräajan jälkeen. Ehdotus selkeyttää voimassa olevaa oikeustilaa ja omiaan parantamaan kantajana olevan vanhemman oikeusturvaa. Ehdotettua vuoden määräaika siitä, kun syy kanteen nostamatta jättämiselle on poistunut, on pidettävä riittävänä oikeuslääketeollisten tutkimusten suorittamiseksi, jotka useimmissa tapauksissa on tarkoituksenmukaista tehdä ennen kumoamiskanteen nostamista.

Asianajajaliitto pitää kansainvälistä yksityisoikeutta koskevaa ehdotuksen osiota erityisen onnistuneena. Suomen toimivaltaan liittyvä kansalaisuusedellytyksen poistaminen 56 §:ssä on perusteltu ja tarpeellinen.

Ehdotuksen mukaan väärän tiedon antaminen vanhemmuuden vahvistamista koskevassa asiassa on rangaistavaa perättömänä lausumana ainoastaan, jos val-heellinen tieto johtaa siihen, että vanhemmuus vahvistetaan virheellisesti. Asianajajaliitto esittää, että tunnusmerkistö laajennettaisiin koskemaan myös tilanteita, jossa väärän tiedon antaminen johtaa siihen, että vanhemmuus jää virheellisesti vahvistamatta. Käytännössä on esiintynyt tilanteita, jossa äiti on antanut virheellistä tietoa esimerkiksi kiistäen valheellisesti sukupuoliyhteyden miehen kanssa seurauksin, että isyytensä tunnustaneen miehen isyyttä ei ole tunnustamisen perusteella voitu vahvistaa.

Ehdotus merkitsee toteutuessaan sähköisen ilmoitusjärjestelmän käyttöönottoa useissa vanhemmuuslain mukaisissa tilanteissa, mikä on omiaan nopeuttamaan käsittelyaikoja ja lisäämään salassa pidettävien asiakirjojen tietosuojaturvallisuutta. Ehdotus tulee toteutuessaan kuitenkin

lisäämään merkittävästi Digi- ja väestötietoviranomaisen työmäärää. Viraston tilanne on valitettavasti jo nyt joissakin asiaryhmissä jokseenkin kestämatön ja käsittelyajat kiireellisissäkin asioissa kohtuuttoman pitkiä. Asianajajaliitto kiinnittää huomiota siihen, että Digi- ja väestötietovirastolle suunnataan riittävät resurssit selviytyä ehdotuksen mukaisista työtehtävistä asioiden vaatimalla joutuisuudella.

Toivonen Milla
Suomen Asianajajaliitto